

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT
O'ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI
JAHON ADABIYOTI VA QIYOSIY ADABIYOTSHUNOSLIK KAFEDRASI

**“SHARQ MUMTOZ POETIKASI
MUAMMOLARI:
NAVOIY VA RUMIY”**

*mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy
konferensiya materiallari
2025-yil, 22-aprel*

MINISTRY OF HIGHER EDUCATION, SCIENCE AND
INNOVATIONS OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN
ALISHER NAVAI TASHKENT STATE UNIVERSITY
OF UZBEK LANGUAGE AND LITERATURE
DEPARTMENT OF WORLD LITERATURE AND
COMPARATIVE LITERATURE

*Proceedings of the international
scientific-theoretical conference titled*

**“ISSUES IN ORIENTAL CLASSICAL
POETICS: NAVO'I AND RUMI”**

April 22, 2025

Toshkent
“Nurafshon business”
2025

UO'K 845.711.05

KBK 133.585.3

“Sharq mumtoz poetikasi muammolari: Navoiy va Rumiy” mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari. – Toshkent: Nurafshon business, 2025. – 1016 b.

ISBN 978-9910-8871-6-1

Mas’ul muharrir:

Shuhrat Sirojiddinov,

filologiya fanlari doktori, akademik

Tahrir hay’ati:

Shuhrat Sirojiddinov (O‘zbekiston), Münevver Tekcan (Turkiya), Uzoq Jo‘raqulov (O‘zbekiston), Agnieska Vojta (Germaniya), Nozliya Normurodova (O‘zbekiston), Rukhsana Iftikhar (Pokiston), Almaz Ulviy (Ozarbayjon), Suvon Meli (O‘zbekiston), Sergey Nikonorov (Rossiya), Akibatxan Ismanova (Qirg‘iziston), Makpal Orazbek (Qozog‘iston), Aleksey Pilev (Rossiya), Nurboy Jabborov (O‘zbekiston), Shafiqa Yorqin (Afg‘oniston), Amir Ne‘mati Lima‘i (Eron), Nafas Shodmonov (O‘zbekiston), Rakymjan Turysbek (Kazakhstan), Dilmurod Quronov (O‘zbekiston), Gulnoz Xalliyeva (O‘zbekiston), Dilnavoz Yusupova (O‘zbekiston).

Sharq-islom madaniyatining ikki buyuk vakili – Alisher Navoiy va Jaloliddin Rumiy ijodi badiiyati, tarixiy-tipologik xossalarini ilmiy-nazariy tadqiq etishga qaratilgan “Sharq mumtoz poetikasi muammolari: Navoiy va Rumiy” mavzuidagi mazkur konferensiya materiallari ulkan geografik ko‘lami, tipologik talqinlari, tahliliy xulosalari bilan o‘ziga xosdir. To‘plam to‘rt bo‘limdan tashkil topgan. Har bir bo‘lim o‘zicha mustaqil ilmiy muammoni aks ettirishi bilan birga, Navoiy va Rumiy poetikasi sathida o‘zaro umumlashadi, jahon adabiyoti, qiyosiy adabiyotshunoslik, tarixiy hamda nazariy poetika, hozirgi adabiy jarayon muammolarini aks ettirishi bilan ma’naviy-ma’rifiy, badiiy-estetik ahamiyat kasb etadi.

Ilmiy to‘plam adabiyot nazariyasi, adabiy tanqid, adabiyot tarixi, qiyosiy adabiyotshunoslik, tarjima nazariyasi, tarjimashunoslik bilan shug‘ullanayotgan doktorant, tayanch doktorantlar; magistrant va bakalavriyat bosqichi talabalari, shuningdek, badiiy adabiyot masalalari bilan qiziquvchilar uchun mo‘ljallangan.

To‘plam Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti Ilmiy-texnik kengashining 2025-yil 3-apreldagi yig‘ilishi qaroriga asosan nashrga tavsiya etilgan.

**Mualliflar qarashlari tahririyat nuqtayi nazaridan
farqlanishi mumkin.**

© “Nurafshon business”, 2025.

UDC 845.711.05

KBK 133.585.3

Proceedings of the International Scientific-Theoretical Conference on the topic "Issues in Oriental Classical Poetics: Navoi and Rumi" – Tashkent: Nurafshon Business, 2025. – 1016 pages.

ISBN 978-9910-8871-6-1

Editor-in-Chief:

Shuhrat Sirojiddinov,

Doctor of Philological Sciences, Academician

Editorial Board:

Shuhrat Sirojiddinov (Uzbekistan), Münevver Tekcan (Turkiye), Uzoq Jo'raqulov (Uzbekistan), Agnieszka Wojta (Germany), Nozliya Normurodova (Uzbekistan), Rukhsana Iftikhar (Pakistan), Almaz Ulviy (Azerbaijan), Suvon Meli (Uzbekistan), Sergey Nikonorov (Russia), Akibatkhon Ismanova (Kyrgyzstan), Makpal Orazbek (Kazakhstan), Aleksey Pilev (Russia), Nurboy Jabborov (Uzbekistan), Shafiqo Yorqin (Afghanistan), Amir Ne'mati Lima'i (Iran), Nafas Shodmonov (Uzbekistan), Rakymjan Turysbek (Kazakhstan), Dilmurod Quronov (Uzbekistan), Gulnoz Khal-liyeva (Uzbekistan), Dilnavoz Yusupova (Uzbekistan).

The present conference proceedings, titled "Issues in Oriental Classical Poetics: Navoi and Rumi" focus on the scholarly and theoretical exploration of the artistic, historical, and typological dimensions of the works of two eminent figures of Eastern-Islamic culture – Alisher Navoi and Jalaluddin Rumi. With its broad geographical scope, comparative perspectives, and analytical insights, the collection offers a unique contribution to the field. The volume is organized into four sections. Each section explores a distinct scholarly issue while also highlighting the shared poetic features and mutual influences in the works of Navoi and Rumi. The discussions extend to themes in world literature, comparative literary studies, historical and theoretical poetics, and contemporary literary discourse, contributing to both intellectual and aesthetic understanding.

This collection is intended for doctoral and postgraduate researchers, as well as master's and undergraduate students in fields such as world literature, literary theory, literary criticism, comparative literature, translation theory, and translation studies. It may also be of interest to anyone engaged in the study of artistic literature.

The publication was recommended by the Scientific and Technical Council of Alisher Navoiy Tashkent State University of Uzbek Language and Literature on April 3, 2025.

The views expressed in the articles do not necessarily reflect those of the editorial board.

© "Nurafshon business", 2025.

MUNDARIJA

1.	<i>Shuhrat SIROJIDDINOV.</i>
IKKI BUYUK – IKKI TURK (<i>Kirishso'z ornida</i>) | 15 |
|----|--|----|

I SHO'BA NAVOIY VA RUMIY: BADIYYAT VA TIPOLOGIYA

2.	<i>Узоқ ЖЎРАҚҲҲОВ.</i>
МУМТОЗ ПОЭТИКАДА “ИДЕАЛ ОБРАЗ” МУАММОСИ	20
3.	<i>Қозоқбой ЙЎЛДОШ.</i>
“ЛАЙЛИ ВА МАЖНУН” ДОСТОНИДА РУҲИЯТ ТАСВИРИ	48
4.	<i>Сувон МЕЛИ.</i>
“ХАМСА”ДА МУАЛЛИФ “МЕН”И	57
5.	<i>Gulnar Agig JAFARZADE.</i>
THE INFLUENCE OF RUMI ON ALISHER NAVAI'S PERSIAN RUBAIYAT	68
6.	<i>Münevver TEKCAN.</i>
ALI SHIR NAVA'I'S IMPACT ON THE TIMURID RENAISSANCE	79
7.	<i>Сергей НИКАНОВ.</i>
К ВОПРОСУ О ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ЗНАЧИМОСТИ ЭПИТЕТОВ В СБОРНИКЕ “СОКРОВИЩНИЦА МЫСЛЕЙ” АЛИШЕРА НАВОИ	90
8.	<i>Мақсуд АСАДОВ.</i>
НАВОИЙ АСАРЛАРИДА ИЖОД ВА ИЖОД АҲЛИ ТАЛҚИНИ	99
9.	<i>Шоира АҲМЕДОВА.</i>
АЛИШЕР НАВОИЙ ВА ЖАЛОЛИДДДИН РУМИЙ МАКТУБЛАРИ ҲАҚИДА	107
10.	<i>Гулноз ХАЛЛИЕВА, А. ЮСУПОВА.</i>
ЕВРОПАДА РУМИЙШУНОСЛИК ВА СУЛТОН ВАЛАДНИНГ БУЮК БРИТАНИЯДА САҚЛАНАЁТГАН АСАРЛАРИ ХУСУСИДА	116

	<i>Оразбек МАҚПАЛ, Айнұр АНАПИНА.</i>	
11.	ӘДЕБИЕТТЕГІ ИНТЕРМӘТІНДІЛІК: АБАЙ ШЫҒАРМАЛАРЫНЫҢ ӘЛІШЕР НАУАИМЕН САБАҚТАСТЫҒЫ	121
	<i>Сайфиддин РАФИДДИНОВ.</i>	
12.	НАВОЙИ ВА РУМИЙ ИЖОДИНИНГ ҚИЁСИЙ ЎРГАНИШ МАММОЛАРИ	128
	<i>Dilnavoz YUSUPOVA.</i>	
13.	MAVLONO JALOLIDDIN RUMIY VA ALISHER NAVOIY ASARLARIDA SAMARQAND TALQINI	137
	<i>Илҳом ҒАНИЕВ.</i>	
14.	ЖАЛОЛИДДИН РУМИЙ ВА АЛИШЕР НАВОЙИ АСАРЛАРИДА ИНТЕРТЕКСТУАЛЛИК	146
	<i>Islamjon YAKUBOV.</i>	
15.	JALOLIDDIN RUMIY MEROSI VA ZAMONAVIY O'ZBEK ROMANCHILIGI	153
	<i>Gulbahor ASHUROVA.</i>	
16.	TARIXIY SHAXS TASVIRI: NAVOIY OBRAZI	162
	<i>Qahramon TO'XSANOV, Muhammadamin JURAQULOV.</i>	
17.	RUMIY VA NAVOIY IJODIDA ILM-MA'RIFAT TALQINI	170
	<i>Mahmadiyor ASADOV.</i>	
18.	HOMO POETIKUS KONSEPSIYASI: NAVOIY VA RUMIY	174
	<i>Sobit AVEZOV.</i>	
19.	BOQIYLIKKA DAXLDOR BITIKLAR	174
	<i>Адҳамбек АЛИМБЕКОВ.</i>	
20.	АЛИШЕР НАВОЙИНИНГ ТУРКИЯЛИК ШОГИРДИ	182
	<i>Насиба БОЗОРОВА.</i>	
		187
21.	ҲАЗРАТИ МАВЛОНОНИНГ “МАЖОЛИСИ САБЪА” (“ЕТТИ МАЖЛИС”) АСАРИДА НАЪТ	191
	<i>Yulduz ZIYAYEVA.</i>	
22.	“OSHIQ-MA'SHUQA-RAQIB” OBRAZI GENEZISI	198
	<i>Olmos XURRAMOV.</i>	
23.	ALISHER NAVOIYNING “HOLOTI PAHLAVON MUHAMMAD”DA TARIXIY HAQIQAT IFODASI	205
	<i>Hasamuddin HAMDARD.</i>	
24.	AMIR ALISHER NAVOIYNING HEROT MAKTABINING TUSHUNCHALARINI TEMURIYLAR SIYOSATIGA O'TKAZISHDAGI ROLI	210

25.	<i>Leyla HƏSƏNOVA.</i> AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATINDA ROMANTİZM	220
26.	<i>Marifat RAJABOVA, Madina IBOTOVA.</i> RUMİY VƏ NAVOIY LIRIKASIDA KÖ'NGİL METAFORASI	226
27.	<i>Sherxon QORAYEV.</i> MAVLAVİY "GİRDİ DARVESHLAR"NING RAQSU SAMO' MAJLISLARI	231

II SHO'BA SHARQ ADABIYOTIDA POETIKA MUAMMOLARI

28.	<i>Улугбек ХАМДАМ.</i> ГЛОБАЛ ДУНЕДАГИ ЙЎЛЧИ ЮЛДУЗЛАР	244
29.	<i>Zafer TOPAK.</i> ALİ ŞİR NEVÂÎ'NİN TÜRKÇE DİVANLARINDAKİ ŞİİRLE İLGİLİ BENZETMELER VE BUNLARIN ŞAİRİN POETİKASINA KATKILARI	254
30.	<i>Gulnoz XALLIYEVA, Adiba MA'DIYEVA.</i> ZAMONAVİY O'ZBEK VA NEMIS SHE'RIYATIDA BAHOR OBRAZINING BADIİY TALQINI	266
31.	<i>Dilrabo QUVVATOVA.</i> MUMTOZ POETIKADA MASNAVIYGA OID QARASHLAR TALQINI	275
32.	<i>Вусала НАСИБОВА.</i> КОМПЛЕКС НОВРУЗОВСКИХ ОБРЯДОВ В АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ	279
33.	<i>Диляра ХАЛИЛОВА.</i> К ВОПРОСУ О МЕЖКУЛЬТУРНОМ ПОТЕНЦИАЛЕ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ТЕКСТОВ НАВОИ И ПУШКИНА В ПРЕПОДАВАНИИ РУССКОГО ЯЗЫКА	285
34.	<i>Оразбек МАҚПАЛ, Әнуар ЗЕРДЕ.</i> НҮРЛАН МӘУКЕНҰЛЫ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫ ЖӘНЕ АБАЙ ДӘСТҮРІ	289
35.	<i>Олим ОЛТИНБЕК.</i> РАУФ ПАРФИ ШЕЪРЛАРИНИНГ ВАЗН ХУСУСИЯТЛАРИ	297
36.	<i>Farhad RAHİMİ.</i> FERAĞÎ'NİN MİFTAHU'L-LÜGAT SÖZLÜĞÜNÜN DÜZENİ VE EL YAZMASI ÜZERİNE	312

37.	<i>Orzigul HAMROYEVA.</i> QOʻFIYAGA OID BIRLIK LARNING QIYOSIY TAHLILI	325
38.	<i>Ainisa AKMATOVA, Makhlie NAZAROVA</i> THE SPECIFIC PECULIARITIES OF THE EMAGE "WOMAN" IN THE EPIC MANAS AND IN ALISHER NOVOIY'S WORKS	333
39.	<i>Тоғжол НОРОВ.</i> АЛИШЕР НАВОИЙ БОРЛИҚ ФАЛСАФАСИДА КОСМОС, МАКОН ВА ЗАМОН ТАЛҚИНИ	341
40.	<i>Rustam SHARIPOV.</i> MAHMUDHO'JA BENBUDIY VA ABDURAUF FITRATNING MILLIY DAVLATCHILIK HAQIDAGI QARASHLARI	353
41.	<i>Feruza BURXANOVA.</i> BADIY SO'Z JILOSI	370
42.	<i>Ольга ЧИЖИКОВА, Ирина ЯНОВСКАЯ.</i> ЧЕРТЫ КОСМИЗМА В СТИХОТВОРЕНИИ НИКОЛАЯ КЛЮЕВА "БЕЛАЯ ИНДИЯ" И В НЕКОТОРЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЯХ ВОСТОЧНЫХ АВТОРОВ	377
43.	<i>Komiljon HAMROYEV.</i> SHARQ HIKOYATLARINING TIPOLOGIK XUSUSIYATLARI	386
44.	<i>Ҳилуффар УМАРОВА.</i> УЛЖАС СУЛАЙМОНОВ ШЕЪРИЯТИ	393
45.	<i>Zebiniso BEKMURADOVA.</i> PAREMIYADA XIAZM	399
46.	<i>Азамат ХАЙРУЛЛАЕВ.</i> НОРМУРОД НОРҚОБИЛОВ ҲИКОЯЛАРИДА ОНОМАСТИКА	404
47.	<i>Салават АЮПОВ.</i> ОТЗВУКИ РУССКОЙ КЛАССИКИ В ЧЕХОВСКОМ ЭТЮДЕ "БЕЗНАДЕЖНЫЙ"	422
48.	<i>پوهنپار امرالله محمدی</i> بررسی زبان شناسانه استعاره مفهومی عشق در اشعار فارسی نوایی	429
49.	<i>Tozagul MATYOQUBOVA.</i> G'AFUR G'ULOM SHE'RIYATIDA LIRIK QAHRAMON VA KECINMANING POETIK IFODASI	437
50.	<i>Ирина ЯНОВСКАЯ, Ольга ЧИЖИКОВА.</i> СКУЛЬПТУРНЫЕ ОБРАЗЫ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ А.С.ПУШКИНА	445

51.	<i>Шохрат Нусрат МАМЕДОВА.</i> ЭТНОКУЛЬТУРНАЯ СЕМАНТИКА ДЕТСКИХ ДРАМ МИРВАРИД ДИЛЬБАЗИ	453
52.	<i>Umida ABDULLAYEVA.</i> “SHAYX SAN’ON” QISSASIDA USTOZ-SHOGIRD MASALASI	466
53.	<i>Yorqinoy NASIRDINOVA.</i> ALISHER NAVOIY OBRAZI FRANSUZ ADABIY VA TARIXIY TAFAKKURIDA	470
54.	<i>Sayid Nurulloh AMINYOR.</i> ALISHER NAVOIY MA’RIFATNING PORLOQ QUYOSHI	478
55.	<i>Qtabek BABAYEV, Munisa BOLTAYEVA.</i> ÜBERSETZUNGSMETHODE VON TECHNISCHEN TEXTEN	491
56.	<i>Нуриддин УБАЙДУЛЛАЕВ.</i> “ТАНАЗЗУЛ” РОМАНИДА МУСУЛМОНҚУЛ МИНГБОШИ ОБРАЗИ	496
57.	<i>Matluba MAMADIYAROVA.</i> “ALPOMISH” VA “BEOVULF” EPOSLARIDA AYOL FENOMENI	503
58.	<i>Mahbuba QARSHIYEVA.</i> ALISHER NAVOIY: MATNSHUNOSLIK VA MANBASHUNOSLIK	508
59.	<i>Feruza SAPAYEVA.</i> MAXTUMQULI ASARLARINING TURKIY TILLARDAGI TARJIMALARI VA ULARNING TADQIQI	514
60.	<i>Bahor SHUKUROVA.</i> BADIIY ADABIYOTDA RAMZIY OBRAZLAR TALQINI	522
61.	<i>Nodira SAIDOVA.</i> “NAVOIY VA ILOHIYOT”DA “GERMENEVTIK DOIRA”DAN FOYDALANISH	530
62.	<i>Sevinchoy YOQUBOVA.</i> XX ASR BOSHLARI O‘ZBEK SHE’RIYATINING YANGILANISH OMILLARI	534
63.	<i>Нилуфар ДИЛМУРОДОВА.</i> АСАД ДИЛМУРОД ЭССЕЛАРИНИНГ ГЕНЕТИК АСОСЛАРИ, УЛАРДА МУАЛЛИФ ИФОДА УСЛУБИ ВА БАДИИЙ- ЭСТЕТИК КОНЦЕПЦИЯСИ	541
64.	<i>Nodira XUDOYNAZAROVA.</i> JALOLIDDIN RUMIY VA ALISHER NAVOIY JAHON ADABIYOTI KONTEKSTIDA	547

65.	<i>Maftuna NORQULOVA.</i> "HALI HAYOT BOR..." QISSASIDA QAHRAMON KONSEPSIYASI	552
66.	<i>Dilnavoz BOYZOQOVA.</i> "YUSUF VA ZULAYHO" QISSASIDA OBRAZ TALQINI	560
67.	<i>Махфуззоҳон ХОМИДОВА.</i> "БАДОЙИЪ УЛ-БИДОЯ" ДА ИНТЕРТЕКСТУАЛЛИК	568

III SHO'BA NAVOIY VA RUMIY IJODIDA MA'RIFAT VA MILLIYAT MASALALARI

68.	<i>Nafas SHODMONOV.</i> "LAYLI VA MAJNUN" DOSTONI SYUJETI VA G'OYASINI SHAKLLANTIRGAN BA'ZI OMILLAR	578
69.	<i>DR. KEMAL YAVUZ ATAMAN.</i> OSMANLI DEVLETİ'NİN MANEVİ VE HAKİKİ MÜESSİSİ MEVLÂNÂ CELÂLEDDİN-İ RÛMÎ	584
70.	<i>G'ayrat MURODOV, Shahlo SA'DULLAYEVA.</i> MURSHID VA MURID MUNOSABATI	592
71.	<i>Нусратулло ЖУМАХЎЖА.</i> ЖАЛОЛИДДИН РУМИЙ "МАШАВИЙИ МАЪНАВИЙ" АСАРИНИНГ КИРИШ ҚИСМИ МАЗМУНИГА ЧИЗГИЛАР	602
72.	نویسنده: پروفسور دکتر فضل الرحمن فقیہی ہروی نقش امیر علیشیر نوابی در تمدنآفرینی دورہ تیموریان ہرات	607
73.	<i>Darmonoy O'RAYEVA.</i> RUMIY VA HOZIRGI O'ZBEK SHOIRLARI IJODIDA DUNYO TA'RIFI	619
74.	<i>Ulkar BAKHSHIYEVA.</i> THE ARTISTIC-AETHETIC FEATURES OF THE MYTHOLOGICAL APPROACH IN NIZAMI GANJAVI'S POEM "ISKANDARNAMA" (IN THE CONTEXT OF LEGENDS RELATED TO KHIDR)	624
75.	بشیر احمد قرداش هصالح	634
76.	<i>Odiljon AVAZNAZAROV.</i> NAVOIY DOSTONLARIDA "QADAM" METAFORASI	642

	<i>Toji NOROV.</i>	
77.	ALISHER NAVOIY FALSAFIY MEROSINING ILOHIY-MA'RIFIY VA MAFKURAVIY ASOSLARI	649
	<i>Saodat MUMINOVA.</i>	
78.	AQL VA IDROK O'RTASIDAGI MUVOZANAT	662
	<i>Мустафа БАЙЭШАНОВ.</i>	
79.	“ПЯТЕРИЦА” НАВОИ В СОКРОВИЩНИЦЕ МИРОВОЙ ЛИТЕРАТУРЫ	667
	<i>زینب نوروز علی ؛ شادمحمد سہاک</i>	
80.	جاہگاہ عقل در اشعار امیر نظام الدین علیشیر نوایی	671
	<i>Usmon QOBILOV.</i>	
81.	ON THE INTERPRETATION OF THE TRUE OF HUMANITY AND THE UNIVERSE IN ARTISTIC CREATIVITY	678
	<i>دکتر نورالرحمن ناصح</i>	
82.	انسان کامل و انسان شناسی از نظر علی شیر نوایی و مولانا با رویکرد تطبیقی	687
	<i>Адҳамбек АЛИМБЕКОВ.</i>	
83.	АЛИШЕР НАВОИЙ ҲАҚИДА ТУРК ДОСТОНИ	693
	<i>Hamza ATEŞ, Kemal ATAMAN.</i>	
84.	MAVLONO JALOLIDDIN RUMIY ASARLARIDA IJTIMOİY O'ZGARISHLAR	700
	<i>Мавжуда НУРИДДИНОВА.</i>	
85.	“БОР КИТОБИ, ЛЕК ПАЙҒАМБАР ЭМАС...”	710
	<i>Shohista NIYOZOVA.</i>	
86.	MILLIY QADRIYATNING TAMAL TOSHI	720
	<i>Duygu KOCA.</i>	
87.	ALİ ŞİR NEVÂÎ'NİN ESERLERİNDE AHLAKİ DEĞERLER	727
	<i>Iroda ISHONXANOVA.</i>	
88.	XX ASR 40-YILLARIDA NAVOIYSHUNOSLIK	734
	<i>Ойдин ТУРДИЕВА, Ойша ШУКУРОВА.</i>	
89.	РУМИЙ ҒАЗАЛЛАРИДА ТИНЧЛИК ҒОЯСИ ТАЛҚИНИ	734
	<i>Nargiza SHOALIYEVA.</i>	
90.	RUMIY VA NAVOINING ISHQQA OID QARASHLARI	741
		747

IV SHO'BA
NAVOIY VA RUMIY
YOSH TADQIQOTCHILAR TALQINIDA

91.	<i>Malika SUYUNOVA.</i> HAMZA VA XALQ TEATRI	766
92.	<i>Laylo TO'YCHIYEVA.</i> "ULISS" ROMANIDA TRAGIK VAZIYAT XRONOTOPI	772
93.	<i>Nilufar HAITOVA.</i> HAMID OLIMJON – NAVOIYSHUNOS	777
94.	<i>Shaxnoza TURSUNOVA.</i> SIZIF OBRAZI: TURFA TALQINLAR	781
95.	<i>Madina VAHOBOVA.</i> "NAVOIY KIRMAGAN UYLAR QORONG'U"	786
96.	<i>Sayohat ARZIQULOVA.</i> FATMA SHENGIL SUZAR IJODIDA RUMIY AN'ANALARI	794
97.	<i>Osiyo SIDDIQOVA.</i> KOMIZM XUSUSIDA BIR-IKKI SO'Z	802
98.	<i>To'lg'anoy QULJANOVA.</i> ASQAR MAHKAM IJODIDA RUMIYONA OHANGLAR <i>Sabinabonu BERDIYEVA.</i>	810
99.	"ADABIYOTSHUNOSLIK LUG'ATI"NING ELEKTRON MOBIL ILOVASINI YARATISH XUSUSIDA	815
100.	<i>Huriniso MENGLIYEVA.</i> DUNYONING AZALIY SAVDOSI	819
101.	<i>Баҳодур ЖОБЛИЕВ.</i> УНИВЕРСАЛ ОБРАЗЛАР КЎЛАМИ	825
102.	<i>Zilola JO'RAYEVA.</i> NAVOIY VA RUMIY ASARLARIDA TASAVVUF TIMSOLLARI	829
103.	<i>Diyora O'KTAMOVA.</i> ALISHER NAVOIY FARDLARINING O'RGANILISHI	834
104.	<i>Hediye Zeynep KÖŞEK.</i> ALİ ŞİR NEVÂİ VE MEVLÂNÂ CELÂLEDDİN RUMÎ'NİN ESERLERİNDE TAKVÂ	839
105.	<i>Selenay ŞAHİN.</i> ALİ ŞİR NEVÂİ VE MEVLÂNÂ'NIN SANATSAL VE DÜŞÜNSEL YAKLAŞIMLARININ MİMARİ ESERLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: SOSYO-KÜLTÜREL BİR DEĞERLENDİRME	849

	<i>Nodirjon G'AFUROV, Shahnoza YO'LDOSHEVA.</i>	
106.	NAVOIY "XAMSA"SI VA RUMIY "NAYNOMA"SIDA "NAY" TIMSOLI	856
	<i>Noila ROXATALIYEVA.</i>	
107.	"DEVONA" VA "JUNUN" TUSHUNCHALARI TALQINI	861
	<i>Sema DÜLGAR.</i>	
108.	ŞAİR FÂTİMA HANIM VE KÜTAHYA MEVLEVÎHÂNESİNE ETKİLERİ	866
	<i>İrem ERDEM.</i>	
109.	ALİ ŞİR NEVAÎ'NİN MUHAKEMETÜ'L-LUGATEYN ADLI ESERİNDE EŞANLAMLILIK	872
	<i>Dilfuza ISMOILOVA.</i>	
110.	"BİR AYOL HAYOTIDAN 24 SOAT" NOVELLASINING KOMPOZITSION TAHLILI	881
	<i>Beyza ÖZER.</i>	
111.	MÊKÂNDAN LÂMEKÂNA: ALİ ŞİR NEVAÎ VE MEVLÂNÂ	888
	<i>Ahmet Berat COŞKUN.</i>	
112.	MUHÂKEMETÜ'L-LUGATEYN'DE GEÇEN İŞ/HAREKET BILDİREN FİİLLER VE BU FİİLLERİN KUZEYBATI/KIPÇAK TÜRK LEHÇELERİNDEKİ GÖRÜNÜMLERİ	897
	<i>Aziz NORQULOV.</i>	
113.	"NASOYIM" PINJIDAGI UMR	910
	<i>Saodat FAYZIYEVA.</i>	
114.	JADID MATBUOTIDA NAVOIY IJODI TADQIQI	916
	<i>Jobir ISMATILLOYEV.</i>	
115.	MUNIS IJODIDA NAVOIY AN'ANALARI	924
	<i>Dovud XO'JAQULOV.</i>	
116.	NAVOIY VA RUMIY IJODIDA SABR TUSHUNCHASI	930
	<i>Nazokat G'OFUROVA.</i>	
117.	BİLGAMISH – BUYUK SHARQNING QADIM DURDONASI	934
	<i>Nargiza SHAMIYEVA, Jazira TULEGENOVA,</i>	
	<i>Nargiza XOLBOBOYEVA.</i>	
118.	COMPARATIVE STUDY OF MEANING EXPANSION AND NARROWING OF QUALITATIVE ADJECTIVES IN ENGLISH AND UZBEK	938
	<i>Go'zal OMONOVA.</i>	
119.	JALOLIDDIN RUMIY HIKOYALARIDA XULQ-ATVOR MASALASI	944
	<i>Madina TURSUNOVA.</i>	
120.	MARLO VA SHEKSPIR: IJODIY PARALLELLAR VA FARQLAR	949

121.	<i>Shodiya TURSUNALIYEVA.</i> "ABU RAYHON BERUNIY" DRAMASIDA FOJIAVIY VAZIYATLAR TALQINI	952
122.	<i>Gulzoda SAFAROVA.</i> ERKIN A'ZAMNING "ANOYINING JAYDARI OLMASI" HIKOYASIDA IDILLIYAVIYLIK	957
123.	<i>Nozima KARIMOVA.</i> YOVUZ BAHODIR O'G'LINING "YONAYOTGAN BUXORO" ROMANIDA TARIXIY HAQIQAT	964
124.	<i>Suhrobjon ZIYODOV.</i> YOSHLAR SHE'RIYATIDA NAVOIYGA MUROJAAT	970
125.	<i>Sherzod USMONOV.</i> ZEBO MIRZO SHE'RIYATIDA METAFORIK OBRAZLAR	977
126.	<i>Нармин БАБАЕВА.</i> ЭТИОЛОГИЧЕСКАЯ СЕМАНТИКА МИФОЛОГИЧЕСКИХ ОБРАЗОВ	983
127.	<i>Yüsra KARAÇA.</i> HZ. MEVLANA'NIN YOLU VE HAT SANATI	993
128.	<i>Lobar BERDIYEVA.</i> SHAVKAT RAHMON SHE'RIYATIDA RAMZIYLIK	999
129.	<i>Gulsevar MAMANOVA.</i> "YUSUF VA ZULAYHO": GENEZIS MASALASI	1006
130.	<i>Shahzoda VALIJONOVA.</i> NAVOIY E'TIROF ETGAN XAMSANAVIS	1014
131.	<i>Dilrabo HAYDAROVA.</i> O'ZBEK-TURK HIKOYALARIDA KOMIKLIK	1018
132.	<i>Saida DAVRONOVA.</i> ALISHER NAVOIY FAOLIYATINING O'ZBEKISTON KINOFOTOFONO MILLIY ARXIVI HUJJATLARIDA YORITILISHI	1022
133.	<i>Mirjalol SODIQOV.</i> "BUYUKLAR TUHFASI" – MUMTOZ ADABIYOT TARIXIGA DOIR TADQIQOT	1029
134.	<i>Muhayyo ISTAMOVA.</i> AYOL OBRAZI JOZIBASI	1036
135.	<i>Iroda ESHMURADOVA.</i> YANGI DARSLIKLAR HAQIDA	1041

136.	<i>Ruxsora UNAROVA.</i> AHMAD A'ZAM HIKOYALARIDA "JUMBOQ" TASVIRI	1048
137.	<i>Maftuna USMONOVA.</i> NAVOIYDA "SHOH" VA "GADO" TUSHUNCHALARI TALQINI	1052
138.	<i>Nigora TOSHMURODOVA.</i> FURQAT VA MA'RIFATPARVARLIK G'OYASI SHARIF YUSUPOV TALQINIDA	1057
139.	<i>Muxlisa ASHIRMATOVA.</i> NAVOIY VA RUMIY: MUSHTARAK DIDAKTIKA	1068
140.	<i>Dilnavoz NAJIMOVA.</i> MUMTOZ TURKIY ADABIYOTNI BOLALAR ONGIGA YETKAZISH AMALIYOTIGA DOIR	1074
141.	<i>Parvina NARZULLOYEVA.</i> XAMSA DOSTONLARIDA UCHRASHUV MOTIVINING O'RNI	1083
142.	<i>Roza QURBONOVA.</i> NAVOIY VA RUMIY ADABIY MEROSINING BOSHQA TILLARGA TARJIMASI VA CHET ELLARDA O'RGANILISHI	1090
143.	<i>Nigina FAYZULLAYEVA.</i> A.S.PUSHKIN VA F.M.DOSTOYEVSKIY ROMANLARIDA EPISTOLYAR JANRNING BADIY-ESTETIK FUNKSIYASI	1097
144.	<i>Ayşe ÖZTOKLU, Sümeyye ÇAĞLAR YILMAZ.</i> MEVLÂNÂ CELÂLEDDÎN RÛMÎ'NİN MESNEVÎ'SİNDE HZ. MUSA KISSASINDAN KESİTLER	1104

Оразбек МАҚПАЛ,
филология
ғылымдарының докторы профессоры,
(Астана қ., Қазақстан)
e-mail: makpal_zere@mail.ru
Айнұр АНАПИНА,
докторан
e-mail: ainurakirnar@mail.ru
(Астана қ., Қазақстан)
Doi. 10.52773/tsuull.conf.2025/FPVV7438

ӘДЕБИЕТТЕГІ ИНТЕРМӘТІНДІЛІК: АБАЙ ШЫҒАРМАЛАРЫНЫҢ ӘЛІШЕР НАУАИМЕН САБАҚТАСТЫҒЫ

Annotatsiya: Ushbu maqolada qozoq badiiy nasridagi intermatnlik hodisasi adabiy-nazariy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Intermatnlik zamonaviy adabiyotshunoslikda badiiy tafakkur va poetik tuzilmaning yangi shakllaridan biri sifatida qaraladi. Shuningdek, Alisher Navoiy va Abay Qunanbayev ijodlari o'rtasidagi ruhiy yaqinlik va poetik tilning o'xshashliklari o'rganiladi. Tadqiqot natijasida qozoq adabiyotidagi an'ana va yangilanishlar, turkiy poetik maktabning uzviylik tamoyillari hamda badiiy matnlararo bog'liqlik intermatnlik nazariyasi asosida kompleks tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: intermatnlik, nasriy matn, adabiy dialog, mif, matnlararo aloqa, badiiy tuzilma, sharq she'riyati, Navoiy, Abay, tasavvuf an'analari.

Abstract: This article explores the phenomenon of intertextuality in Kazakh prose from a literary-theoretical perspective. Intertextuality is considered one of the new forms of artistic perception and poetic structure in modern literary studies. In addition, the article analyzes the spiritual and poetic connections between the works of Alisher Navoi and Abai Qunanbaiuly, focusing on similarities in poetic language and worldview. The research examines the continuity of traditions in Kazakh literature, the influence of the Turkic poetic school, and the interrelations between texts through the lens of intertextuality theory.

Keywords: intertextuality, prose text, literary dialogue, myth, intertextual connection, artistic structure, Eastern poetry, Navoi, Abai, Sufi tradition.

Көркем проза жанрындағы интермәтінділік – қазіргі әдебиеттанудағы өзекті бағыттардың бірі. Интермәтінділік – бір мәтіннің ішінде басқа бір немесе бірнеше мәтіннің, яғни, бұрынғы шығармалардың, аңыз-әпсаналардың, тарихи дерек-

тердің немесе әлемдік әдебиеттегі образдар мен мотивтердің көркемдік тәсіл арқылы енуі. Интермәтінділік терминін әдебиеттануға 1967 жылы француз филологы, постструктурализм теоретигі Юлия Кристева енгізгені мәлім. Кристева бұл тақырыптағы баяндамасын 1966 жылдың күзінде Р.Барттың М.М.Бахтин шығармашылығына арналған семинарында жасаған. Кейін, 1967 жылы көктемде жариялайды.

“Интермәтінділік” термині мәтіндердің бір-біріне анық және анық емес түрде сілтеме жасайтын өзара байланысынан туындайтын ортақ сипатын айғақтайтын термин ретінде енді. Интермәтін “мәтінаралық диалог” ретінде талданып, теориялық тұрғыдан осы бағытта түсіндірілді. Ю.Кристева, жоғарыда айтылған, өзінің “Бахтин, сөз, диалог және роман” атты мақаласында М.Бахтиннің 1924 жылы жарық көрген “Ауызша шығармашылықтағы мазмұн, материал және пішін мәселесі” еңбегін талдау нысанына алып, ондағы кез келген жазушының қазіргі және бұрынғы әдебиетпен сөзсіз диалогқа түсуі мәселесін талқыға салған тұсына ерекше тоқталады. Сондай-ақ Бахтиндегі “бөгде сөз” және “диалогтылық” концептілеріне назар аудара отырып, сол негізде мәтіндер байланысы мәселесіне үңіледі. Кристеваның пікірінше “кез келген мәтін дәйексөздер мозаикасы болып сап түзейді, кез келген мәтін тұтынатын өнім және басқа қандай да бір мәтіннің трансформациясы болып табылады”[1]. Яғни, әрбір мәтін өзінен бұрынғы мәтіндермен байланысқа түскен және соларға жасалған сілтемелерге толы. Қайта туындаған мәтін, өз кезегінде, болашақ мәтіннің негізін құрайды. Кез келген мәтін басқа мәтіндермен қарым-қатынасқа түсіп, диалог құрайды, контекстік мәнді бағдарлайды.

Роллан Барт әлем болмысын “интермәтін” ұғымы аясында адам өмірінің барлық саласын қамтыған үлкен бір мәтін деп таниды. Сонымен бірге “Мәтін – тырнақшаға алынбаған дәйексөз” деген пікірін қоса ұсынады. Сонымен бірге “Әрбір мәтін интермәтін болып табылады, өзге мәтіндер, яғни өткен кезеңдегі және қазіргі мәдениет мәтіндері түрлі деңгейде және анық және көмескілеу танылатын пішінде қатысады. Әрбір мәтін көне дәйексөздерден тоқылған жаңа матаны ұсынады.

Мәдени кодтардың, формулалардың, ырғақтық құрылымның үзінділері, әлеуметтік идиомалар фрагменттері – осылардың барлығы мәтінге дейін және оның айналасында тіл әрекет етіп тұрғанда сол мәтінге жұтылып, араласып, сіңісіп кетеді. Кез келген мәтінге қажетті алғышарт ретінде интермәтінділік қайнар көз және ықпал ету мәселесіне тәуелді емес, ол өзін шығу тегі өте сирек жағдайда аңғарылатын тырнақшасыз берілетін бейсаналы және автоматты түрдегі дәйексөздер болатын анонимді формулалардың ортақ алаңы ретінде танытады” деген тұжырым жасаған[2].

Р.Барт пен Ю.Кристева тұжырымдарымен Ж.Женеттің Борхес туралы мақаласынан көрініс тапқан “әлем әдебиеті – біртұтас үлкен кітап, әрбір автор бар болғаны уақыттан тыс және кездейсоқ туындаған даралығы жоқ рух болып табылатын аты жоқ ұлы туынды” деген тұжырымы үндеседі.

Қазіргі әдебиеттануда “интермәтінділік” термині кең түрде қолданысқа енді. Бұл термин арқылы құрамына бейсаналы, автоматты түрдегі дәйексөздер ғана емес, бұрынғы мәтіндерге және әдеби деректерге арнайы бағытталған, маңызды, бағалы сілтемелер жасау кіретін мәтінаралық байланыстың ортақ құрамы танытылады. Сондай-ақ мәтінаралық байланыста автор сөзі мен бөгделер сөзі, жекелей алғанда, қосдауыстылық та ескерілетінін айтуға болады.

Қазақ прозасындағы интермәтінділік бірнеше түрде көрінеді: мифологиялық, тарихи, қазақ ауыз әдебиетімен байланыс, батыс және орыс әдебиетімен диалог, шығыс әдебиетімен сабақтастық.

Шығыс әдебиетімен сабақтастық туралы айтсақ, түрік халықтар әдебиетінде Әлішер Науаидың орны ерекше. Ол туралы шығыстанушы ғалым Төрәлі Қыдыр Әлішер Науаидың шығармалары туралы: “Әлішер Науаи шығармаларының түркі халықтары әдебиетінде алар орны ерекше. Жазған дүниелерінің көлемі жағынан бір емес, бірнеше ақынды орап түсетін шайыр заманында түркі халықтары арасында алғаш рет “Хамса” дәстүрін енгізгендігімен ерекшеленеді. Оның әдеби, тарихи, тілдік және тәзкірә-мемуарлық туындылары кейінгі ақындардың шығармашылығына қатты әсер еткен” [3: 37]

деп, Әлішер Науаидың “Хамса” дәстүрінің өзінен кейінгі ақындарға ықпал еткенін атап көрсеткен болатын. Ол тек өзбек әдебиетіне ғана емес, түрік тілдес халықтарға зор ықпал етті.

Әлішер Науаи есімі қазақ әдебиетіне өте ерте заманнан таныс. Науаи шығармалары ХІХ ғасырдан бастап қазақ ғалымдарының назарына ілінді. Түркітанушы ғалым Дархан Қыдырәлі ХІХ ғасырда қазақтың тұңғыш ғалымы Шоқан Уәлихановтың Әлішер Науаи еңбектерін оқып, оны қазақ жұртшылығына таныстырғанын айтқан болатын. Ғалымның пікіріне назар аударсақ: “Шығыстың жарық жұлдызы атанған Шоқан Уәлиханов Науаи еңбектеріне алғаш баға бергендердің қатарында. Ол 1857 жылы Қашғария жайлы жазған очеркінде “Қара түнекті халықтың жалғыз сәулесі Әлішер Науаидің шығармалары болды” деп жазды” [4] деп жазып, Ә.Науаи шығармаларының Абай мен Ыбырайға әсерін талдап, зерттейді. Осы мақаласында Әлішер Науаидың табиғат суретін жырлаудың шебер суреткері екенін, оның табиғатты бейнелейтін мына өлеңінің Абайдың табиғат туралы жырларына зор ықпал еткенін айтады:

*Сең жүріп,
судың беті құрсанды мұз,
Түспейді таспен оны ұрсаң бір із...
Түстікке қыс патшасы ашты жорық,
Шүйілді боран – әскер тас түнеріп.
Көзіңді аштырмайды қылау батып,
Сояудай кірпігіңе қырау қатып. [4].*

Шынымен де Ә.Науаидың осы қыс туралы бейнелеуіне Абайдың “Қыс” өлеңінің суреттеу ерекшелігі ұқсас екенін байқаймыз.

Науаи мен Абай шығармаларындағы интермәтінділік – Шығыс пен түркі әдеби дәстүрінің сабақтастығын, рухани үндестігін айқындайтын терең ғылыми мәселе. Ә.Науаи мәтіндері Абай шығармаларына архимәтін ретінде қарастыруға болады. Себебі Науаи шығармаларының сюжеттік оқиғалары Абай шығармаларында көрініс тапқан. Соның бірі Абайдың “Ескендір” поэмасы. Ескендір туралы Ә.Науаи да жырлаған. Дархан Қыдырәлі Абай мен Науаи туралы мақаласында: “Низами,

Науаи жырлаған “Ескендір” – Құран кейіпкері емес, бар болғаны халық аңсаған әділетті патша бейнесі. Кезінде әл-Фараби “Қайырымды қала тұрғындары” трактатында елді дана хакім, философ билесе әділет орнайды деген тұжырымдаманы ұсынған болса, Әлішер Науаи жырлаған Ескендір де ғалымдарды қасынан бір елі тастамайтын, өзі де даналықтың биігіне жеткен патша” [4]. Абайдың “Ескендір” поэмасында да Ескендір Македония патшасы Филипптің баласы, әкесі өлген соң таққа отырады. Жолдасы ғұлама ғалым Аристотель. Демек, Низами мен Науаи жырлаған Ескендір туралы оқиға Абай поэмасында көрініс тапқан.

Әлішер Науаи – түрік халықтарының тілін әдебиет тілі ретінде классикалық поэзияның негізін қалаушы, сопылық танымды көркемдік негізге айналдырған ойшыл. Абай – қазақ әдебиетінде гуманистік-философиялық поэзияның биік шыңына көтерілген, шығыстық және батыстық ойды синтездеген кемеңгер. Бұл бағытта екі алып тұлғаның шығармаларындағы идеялық, тақырыптық, символдық және поэтикалық үндестіктерді салыстыра зерттеу арқылы түркі әдебиетінің дәстүр жалғастығын көрсетіп, олардың рухани-философиялық дүниетанымындағы ортақ арналарды анықтауға болады. Науаи поэзиясы мен прозасында Құран аяттарына, пайғамбар хадистеріне жиі сілтеме жасалады. Бұл мәтіндер көркем туындының терең рухани-идеялық негізін қалыптастырады. Науаи – Фирдоуси, Сағди, Хафиз, Низами шығармаларынан молынан сусындаған ақын. Оның “Хамса” шығармасының өзі Низами мен Әмір Хосрау Дехлевидің “Хамсасына” интермәтіндік жауап іспетті. Бұл – үлгілік интермәтінділік, яғни белгілі бір әдеби үлгіні қайта жаңғыртып, түркі тілінде жаңаша пайымдау. Науаи шығармаларында түркілік дүниетаным, мақал-мәтелдер, фольклорлық сарындар да интермәтін ретінде кездеседі. Бұл – оның шығармаларының кең аудиторияға жақын, ұлттық болмыспен біте қайсқандығының дәлелі. Науаи өзінің бір шығармасында қолданған бейнелер мен ойларды келесі шығармаларында дамытып, интермәтінділік қатынас орнатады [5]. Мысалы, “Фархад-Шырын” дастаны мен “Ләйлі мен Мәжнүн” дастандарындағы махаббат трагедиясы әртүрлі

қырынан ашылып, бір-бірін толықтырып тұрады. Науаи мен Абай шығармаларында Алланы тану, адам болмысы, нәпсімен күрес тақырыптары Құран аяты мен хадис мазмұнына сүйенеді. Мысалы: Науаидың сопылық лирикасындағы “жарға ғашық болу” – Аллаға жету жолындағы ишара. Абайдың “Алланың өзі де рас, сөзі де рас” өлеңі де – діни-философиялық интермәтін үлгісі. Науаидағы ғашық пен машуқ – символдық бейнелер. Абайдың “Ғашықтың тілі – тілсіз тіл” өлеңіндегі махаббат – кәусар рухани бастау. Бұл – сопылық іліммен байланысқан интермәтіндік үндестік. Ғазал жанры – Науаидың негізгі поэтикалық формасы, ал Абай шығыстық ғазал құрылымын қазақ өлеңімен үндестірген. Екі ақын да дидактикалық мазмұн мен символдық бейнелеуді қолданады (жол, шөл, шырақ, махаббат, жүрек т.б.). Абай – Науаи ілімінің тікелей шәкірті болмаса да, оның дәстүрін терең меңгерген. Абай шығармаларынан Науаи поэзиясының рухани әсері мен тақырыптық жалғастығын көруге болады. Абай өлеңдеріндегі шығыстық сарындар – бұл Науаи мен басқа да Шығыс шайырларымен интермәтіндік байланыс нәтижесі [6].

Науаи мен Абай – түркі-ислам өркениетінің әдеби және рухани мұрасын жаңа сатыға көтерген тұлғалар. Олардың шығармаларындағы интермәтінділік – қазақ әдебиетіндегі дәстүр жалғастығы мен мәдени кодтардың сабақтастығын көрсететін маңызды зерттеу нысаны.

Қазіргі әдебиеттануда интермәтінділік – көркем мәтіндер арасындағы байланыс пен диалогты зерделеудің маңызды әдістемелік ұстанымына айналып отыр. Бұл ұғым бір мәтіннің өзге мәтіндермен саналы не бейсаналы түрде байланысуын, бұрынғы әдеби дәстүрмен сабақтастығын және жаңа поэтикалық формалар арқылы қайта жандандырылуын білдіреді. Әлішер Науаи мен Абай Құнанбайұлы шығармашылығын интермәтіндік тұрғыдан талдау арқылы біз олардың арасындағы рухани, идеялық және көркемдік үндестікті анықтай аламыз. Науаи – шығыстық классикалық поэзия дәстүрін түркі дүниесіне терең сіңірген тұлға болса, Абай – сол дәстүрді қазақ топырағында жаңа сапалық деңгейде жалғастырған ақын. Екеуінің де шығармаларында Құран мен хадистерге сілтеме жасау,

сопылық символдар жүйесін қолдану, адамгершілік пен руханиятты насихаттау – біртұтас әдеби дүниетанымның жемісі. Абайдың поэзиясында Науаи дәстүрінің тікелей ізі болмаса да, олардың идеялық бағытында, көркемдік құрылымында, поэтикалық тілінде интермәтіндік үндестіктер бар. Бұл үндестіктер тек тақырыптық деңгейде емес, сонымен қатар стильдік, бейнелік, дүниетанымдық тұрғыдан да көрінеді. Демек, Абай мен Науаи шығармаларындағы интермәтінділік – түркілік рухани кеңістіктегі әдеби жалғастықтың айқын көрінісі.

Зерттеу нәтижесінде қазақ прозасы мен поэзиясында интермәтінділік ұғымын тереңірек қарастырудың өзектілігі мен болашағы бар екендігі дәлелденді. Бұл бағытта жүргізілетін зерттеулер ұлттық әдебиетіміздің мәдени-рухани байланыстарын ашып көрсетуге, көркемдік дәстүрдің дамуын кең ауқымда зерделеуге жол ашады.

Әдебиеттер

1. Кристева Ю. Бахтин, слово, диалог и роман // Французская семиотика: От структурализма к постструктурализму / Пер. с франц., сост., вступ. ст. Г.К. Косикова. – М.: ИГ Прогресс, 2000. – 457 с.

2. Барт Р. Избранные работы. Семиотика. Поэтика. М.: Прогресс, 1989. – 596 с.

3. Қыдыр Т. Әлішер Науаидің “Мухәкәмәтул-луғәтәйн” шығармасының түркітану саласындағы маңызы // Turkic Studies Journal 2021, Volume 3, Number 3. 37-46 p. DOI: <http://doi.org/10.32523/2664-5157-2021-3-37-46>

4. Қыдырәлі Д. Науаи мен Абай // https://adebiportal.kz/kz/news/view/nauai-men-abai_22801

5. <https://egemen.kz/article/369974-nauai-dgane-abay>

6. Сейданов Қ. Науаи және Абай // Егемен Қазақстан, 24.07.2015 ж.